

Εαρινό εξάμηνο 2015-2016

A009K: Συλλογική Δράση και Κοινωνικά Κινήματα

Διδάσκων: Νίκος Σερντεδάκις

Τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, καταγράφεται μια σημαντική ένταση στη συμμετοχή σε μορφές μη συμβατικής πολιτικής δράσης. Πέρα από τα πολιτικά κόμματα, τα συνδικάτα και τις ομάδες συμφερόντων, στην πολιτική σκηνή, εθνική και διεθνή, εμφανίζονται νέες μορφές οργάνωσης της πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής, οι οποίες δεν αντιστοιχούν στη μορφή-κόμμα, όπως επίσης δεν προσομοιάζουν στις μορφές οργάνωσης που θέτουν ως στόχο τους την επιδίωξη συγκεκριμένων ωφελημάτων μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Μαζί με τις νέες μορφές οργάνωσης εμφανίζονται και νέες θεματικές, γύρω από τις οποίες αρθρώνεται ο λόγος πολλών συλλογικοτήτων. Θεματικές που έμεναν για πολλές δεκαετίες στο περιθώριο ή στην αφάνεια σταδιακά εισέρχονται δυναμικά στο δημόσιο χώρο, προξενούν συμπάθειες, αλλά και ισχυρές αντιπαλότητες. Το γυναικείο ζήτημα, οι φυλετικές διακρίσεις, ο πόλεμος και η ειρήνη, τα θέματα του περιβάλλοντος, η κατάσταση των χωρών του τρίτου κόσμου, τα δικαιώματα των μεταναστών, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, το aids, έχουν «εγκατασταθεί» στην επικαιρότητα και διεκδικούν την προσοχή της κοινής γνώμης. Τούτο βέβαια δεν σημαίνει ότι έχουμε εισέλθει στη «μεταμοντέρνα κατάσταση» όπου οι μικρές αφηγήσεις έχουν εκτοπίσει δια παντός τις θεματικές που είχαν στο κέντρο τους ζητήματα σχετικά με την εργασία και την ταξική διαίρεση εντός των κοινωνιών. Ούτε επίσης ότι σήμερα πρωταγωνιστούν αποκλειστικά τα κοινωνικά κινήματα με μερική εστίαση και με μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι έχουμε εισέλθει σε μια περίοδο που διακρίνεται για τη ραγδαία ανάπτυξη και ενδυνάμωση των κοινωνικών κινήματων που δρουν εναντιωματικά σε ποικίλα πεδία του κοινωνικού και έναντι του κράτους, μια περίοδο που επίσης χαρακτηρίζεται από την αύξηση των καταστάσεων διακινδύνευσης και έντασης των διαδικασιών εξατομίκευσης. Ίσως σ' αυτό πλαίσιο μπορούμε να αναζητήσουμε την ερμηνεία της πληθώρας των κοινωνικών κινήματων στην δεδομένη συγκυρία. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού» σοσιαλισμού και την υποχώρηση των ριζοσπαστικών κινήματων διαμαρτυρίας των αμέσως προηγούμενων δεκαετιών, πολλοί θεωρητικοί των κοινωνικών κινήματων έσπευσαν να βεβαιώσουν για την είσοδο σε μια «κοινωνία των κινήματων» (social movement society), στην οποία όμως τα υπαρκτά κινήματα έχουν ως χαρακτηριστικό τους το μεταρρυθμιστικό και διακρίνονται από μια εμφανή τάση ενσωμάτωσης και απορρόφησης από τους υφιστάμενους πολιτικούς θεσμούς. Όμως, το ογκούμενο κίνημα ενάντια στη φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, το «κίνημα των κινήματων», όπως από πολλούς έχει ονομαστεί, μάλλον διαψεύδει εν μέρει τη σχετική φιλολογία, τουλάχιστον ως προς το δεύτερό της σκέλος.

Το σεμινάριο στοχεύει στην εξοικείωση των φοιτητών αφενός με τα θεωρητικά ρεύματα που επεχείρησαν και επιχειρούν να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα της συλλογικής δράσης, της εμφάνισης και ανάπτυξης των κοινωνικών κινήματων και της συλλογικής διαμαρτυρίας. Με την ολοκλήρωση του κύκλου των θεματικών ενοτήτων, οι φοιτητές θα είναι σε θέση να αναγνωρίζουν: α) τα βασικά ερωτήματα που απασχολούν τους ερευνητές των κοινωνικών κινήματων, β) τις μεθόδους και τα ερευνητικά προγράμματα που έχουν συγκροτηθεί για τη μελέτη της συλλογικής δράσης, γ) τις κριτικές που τείνουν να τα αποδομήσουν, ανοίγοντας νέες προοπτικές

για τον θεωρητικό αναστοχασμό και την εμπειρική έρευνα και δ) το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου εμφανίζονται τα εκάστοτε κυρίαρχα θεωρητικά σχήματα (σκέψεις για μια κοινωνιολογία της κοινωνιολογίας των κοινωνικών κινημάτων).

Αφετέρου το φετινό σεμινάριο προτείνεται να εστιαστεί στη μελέτη της διαμαρτυρίας στην μνημονιακή Ελλάδα, με αφετηρία την νεανική εξέγερση του 2008 ενδιάμεσο σταθμό την κορύφωση της διαμαρτυρίας με τους Αγανακτισμένους έως τη σημερινή συγκυρία των γεγονότων διαμαρτυρίας που οργανώνονται με την αριστερά στη διακυβέρνηση της χώρας. Ιδιαίτερο βάρος θα δοθεί στην ανάλυση δημοσιεύσεων που εστιάζονται στη διαμαρτυρία στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες περιοχές του κόσμου κατά την παραπάνω περίοδο

Οι συμμετέχουσες φοιτήτριες και φοιτητές, στο πλαίσιο κάθε σεμιναριακής συνάντησης καλούνται να συμβάλλουν ενεργητικά στην παρουσίαση των κειμένων που θα επιλεγούν προς συζήτηση ενώ η τελική τους εργασία θα αφορά στην εξειδικευμένη μελέτη των όψεων της διαμαρτυρίας, το πλαίσιο της οποίας περιγράφεται παραπάνω.

Αξιολόγηση:

A) Συμβολή στη συζήτηση και την παρουσίαση κειμένων 50%

B) Τελική εργασία: 50%

Η συμβολή του διδάσκοντα στην εισαγωγή της προβληματικής που διατρέχει το πεδίο της έρευνας της συλλογικής δράσης και των κοινωνικών κινημάτων

1η θεματική ενότητα

Η προϊστορία του πεδίου και οι πρώτες επιστημονικά συγκροτημένες απόπειρες κατανόησης των συλλογικών φαινομένων. Από τον Le Bon στις θεωρίες της συλλογικής συμπεριφοράς.

2η θεματική ενότητα

Η κριτική στις θεωρίες της συλλογικής συμπεριφοράς και η συγκρότηση του εξειδικευμένου πεδίου μελέτης και έρευνας των κοινωνικών κινημάτων. Οι προσεγγίσεις της ορθολογικής επιλογής. Οι ευρωπαϊκές αναγνώσεις για τα νέα κοινωνικά κινήματα.

3η θεματική ενότητα

Οι σχεσιακές προσεγγίσεις των νέων κοινωνικών κινημάτων. Η θεωρία πολιτικών διαδικασιών και το ρεύμα της συγκρουσιακής πολιτικής,

4η θεματική ενότητα

Οι πολιτισμικές προσεγγίσεις της διαμαρτυρίας: οι ερμηνευτικές πλαισιώσεις της συλλογικής δράσης και η ανατίμηση των πυκνών σε συμβολισμούς και αποτελέσματα γεγονότων διαμαρτυρίας.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία κατά θεματική ενότητα

1η θεματική ενότητα

Doug McAdam, John McCarthy, Mayer Zald, «Social Movements», στο Neil Smelser, (ed.), *Handbook of Sociology*, London: Sage, 1988, σελ. 695-737.

Gary Marx and Douglas Mc Adam, “The Study of Collective Behavior”, στο Gary Marx and Douglas Mc Adam, *Collective Behavior and Social Movements*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1987, σελ. 1-24.

Στέλιος Αλεξανδρόπουλος, «Νήλ Σμέλσερ: Η συλλογική συμπεριφορά ως δράση των ανυπόμονων. Δομικές κρίσεις και επαναπροσδιορισμός της κοινωνικής δράσης», στο Σ. Αλεξανδρόπουλος, *Θεωρίες για τη συλλογική δράση και τα κοινωνικά κινήματα*, τόμος Α', Κριτική, Αθήνα, 2001, σελ. 235-274.

Bert Useem, «Disorganization and the New Mexico Prison Riot of 1980», *American Sociological Review* 50: 667-688, 1985.

Ralph H. Turner and Lewis M. Killian, *Collective Behavior*, Third Edition, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1987, σελ. 1-51.

David Snow, Pamela E. Oliver, «Social Movements and Collective Behavior. Social Psychological Dimensions and Considerations», στο Cook K.S., Fine G.A., House J.S., (eds.), *Sociological Perspectives on Social Psychology*, Boston: Allyn and Bacon, 1995, σελ 571-599.

Steven M. Bouchler, «The Strange Career of Strain and Breakdown Theories of Collective Action», στο David Snow, Sarah Soule & Hanspeter Kriesi, *The Blackwell Companion to Social Movements*, Oxford: Blackwell, 2004, 47-66.

2η θεματική ενότητα

Mancur Olson, *Η Λογική της Συλλογικής Δράσης*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1991.

John D. McCarthy and Mayer N. Zald., «Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory», *American Journal of Sociology* 82: 1212-1241.

Craig J. Jenkins, «Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements», *Annual Review of Sociology* 9: 527-553.

Bob Edwards and John D. McCarthy, «Resources and Social Movement Mobilization», στο David Snow, Sarah Soule & Hanspeter Kriesi, *The Blackwell Companion to Social Movements*, Oxford: Blackwell, 2004, 116-152.

Jackie Smith, «Globalization and Transnational Social Movement Organizations», στο Davis G.F., McAdam D., Scott W.R., Zald M.N., *Social Movements and Organization Theory*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, σελ. 226-248.

Hank Johnston, Enrique Laraña, Joseph R. Gusfield, «Identities, Grievances and New Social Movements, στο, των ιδίων, *New Social Movements. From Ideology to Identity*, Philadelphia, Temple University Press, 1994, σελ. 3-35.

Alberto Melucci, «A Strange Kind of Newness: What's "New" in New Social Movements», στο Hank Johnston, Enrique Laraña, Joseph R. Gusfield, *New Social Movements. From Ideology to Identity*, Philadelphia, Temple University Press, 1994, σελ. 101-130.

Alberto Melucci, «The Process of Collective Identity», στο Hank Johnston and Bert Klandermans, (eds.), *Social Movements and Culture*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995, σελ. 41-63.

Ronald Inglehart, «Changing Values in Post-Industrial Societies», (απόσπασμα από το *The Silent Revolution*) στο Jeff Goodwin, James M. Jasper, *The Social Movements Reader. Cases and Concepts*, Oxford: Blackwell, 2003, 64-80.

3η θεματική ενότητα

Doug McAdam, *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930-1970*, Chicago: The University of Chicago Press, 1982, το κεφάλαιο 3: «The Political Process Model», σελ. 36-59.

Doug McAdam, John D. McCarthy, Mayer N. Zald, «Introduction: Opportunities, mobilizing structures, and framing processes – toward a synthetic, comparative perspective on social movements», στο των ιδίων, (eds.), *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*, Cambridge University Press, 1996, σελ. 1-20.

Sidney Tarrow, *Power in Movement*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, το κεφάλαιο 5: «Political Opportunities and Constraints», σελ. 71-90 και το κεφάλαιο 9: «Cycles of Contention», σελ. 141-160.

David S. Meyer, Sidney Tarrow, «A Movement Society: Contentious Politics for a New Century», στο των ιδίων, (eds.), *The Social Movement Society. Contentious Politics for a New Century*, Boulder, CO: Rowman & Littlefield, 1998, σελ. 1-28.

Charles Kurzman, «Structural Opportunity and Perceived Opportunity in Social-Movement Theory: The Iranian Revolution of 1979», *American Sociological Review*, 61(1): 153-170, 1996.

Sidney Tarrow, «Paradigm Warriors: Regress and Progress in the Study of Contentious Politics», *Sociological Forum*, 14(1): 71-77.

Jack A. Goldstone, «Social Movements or Revolutions? On the Evolution and Outcomes of Collective Action», στο Marco Giugni, Doug McAdam, Charles Tilly,

From Contention to Democracy, Boulder, CO: Rowman & Littlefield, 1998, σελ. 125-145.

Charles Tilly, *Κοινωνικά Κινήματα 1768-2004*, Σαβάλλας: Αθήνα, 2007, τα κεφάλαια 1, 6 και 7, σελ. 15-46 και 282-356.

Charles Tilly and Sidney Tarrow, *Contentious Politics*, Boulder: Paradigm Publishers, 2007, τα κεφάλαια 1, 2 και 6, σελ. 1-43 και 111-133.

Σεραφείμ Σεφεριάδης, «Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση», «Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης», 27, Μάιος 2006, σελ. 7-42.

4η θεματική ενότητα

David Snow (et. al.), «Frame Alignment Processes, Micromobilisation, and Movement Participation», *American Sociological Review* 51(4): 464-481, 1986.

David Snow, Robert D. Benford, «Master Frames and Cycles of Protest», στο Aldon D. Morris and Carol McClurg Mueller, (eds.), *Frontiers in Social Movement Theory*, New Haven: Yale University Press, 1992, σελ. 133-155.

Robert D. Benford, David Snow, «Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment», *Annual Review of Sociology*, 26: 611-639, 2000.

David Snow, «Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields», στο David Snow, Sarah Soule & Hanspeter Kriesi, *The Blackwell Companion to Social Movements*, Oxford: Blackwell, 2004, σελ. 380-412.

James M. Jasper, *The Art of Moral Protest*, Chicago: The University of Chicago Press, 1997, το κεφάλαιο 3: «Basic Dimensions of Protest», σελ. 43-68.

Ann Swidler, «Cultural Power and Social Movements», στο Hank Johnston and Bert Clandermans, *Social Movements and Culture*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995, σελ. 25-40.

Joseph E. Davis, «Narrative and Social Movements. The Power of Stories», στο του ίδιου (ed.), *Stories of Change. Narrative and Social Movements*, Albany: State University of New York Press, 2002, σελ. 3-29.

Nancy Whittier, «Meaning and Structure in Social Movements», στο David S. Meyer, Nancy Whittier, Belinda Robenett, *Social Movements. Identity, Culture and the State*, New York: Oxford University Press, 2002, σελ. 289-307.

Jeff Goodwin, James M. Jaspers, and Francesca Polletta, «Emotional Dimensions of Social Movements», στο David Snow, Sarah Soule & Hanspeter Kriesi, *The Blackwell Companion to Social Movements*, Oxford: Blackwell, 2004, σελ. 413-432.

A009K: Sociology of Collective Action and Social Movements
Nikos Serdedakis

The seminar aims to familiarize students with the theoretical approaches and empirical research in the growing field of the sociology of collective action. After the conclusion of the course, students will be able to identify: a) the key research questions in current theoretical paradigms, b) the methods and research programs that have been established for the study of collective action and of social movements, c) criticisms that tend to deconstruct them, opening new avenues for the theoretical reflection and empirical research, and d) the social, cultural and political context in which the dominant theoretical schemes are formed (insights for a sociology of the sociology of social movements).

This year's seminar is proposed to focus on the study of protest in Greece, starting with the juvenile rebellion of 2008, analyzing the peak of protest in the period 2010-2012, and finally exploring the current context of protest events organized against the Left government of SYRIZA. Particular emphasis will be given to the analysis of published papers focusing on protest in Greece, but also in other regions of the world during this period.